

Kultur- og likestillingsdepartementet
Postboks 8030 Dep,
0030 Oslo

Deres referanse:
22/5842-6

Vår dato:
12.01.2024

Vår referanse:
Siri Espe, Interessepolitisk leder
siri@ungefunksjonshemmede.no

Høringssvar NOU 2023:20 Tegnspråk for livet

Unge funksjonshemmede har gjennomgått høringsnotatet og gir med dette vårt høringssvar. Utover eget høringssvar støtter vi høringssvarene fra Norges Døveforbund (NDF) og Hørselshemmedes Landsforbund (HLF).

Overordnet støtter Unge funksjonshemmede utvalgets situasjonsbeskrivelse og forslag til tiltak. Vi mener utvalget har gjort et grundig arbeid med å beskrive situasjonen til tegnspråklige i Norge i dag, og mener situasjonsbeskrivelsen vil være et nyttig kunnskapsgrunnlag i årene som kommer. Det er også spesielt positivt at utvalget legger både FNs konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne og Barnekonvensjonen til grunn i sitt arbeid. Utvalget foreslår også mange gode og hensiktsmessige tiltak som det er nødvendig at følges opp i årene som kommer. Vi mener at utredningen må følges opp ved å utarbeide en stortingsmelding for tegnspråk, og at en slik melding er riktig vei å gå for å styrke likestillingen av tegnspråklige i Norge.

Som paraplyorganisasjon for både døve og hørselshemmede mener Unge funksjonshemmede det er viktig å huske på mangfoldet som døve og hørselshemmede representerer. Både i et interseksjonelt perspektiv, og i et språk-perspektiv. Utvalget peker selv på at mange brukere av høreapparat og cochlea implantat vil anse seg selv som tospråklige, og ikke velge det ene språket foran det andre. I tillegg er noen døve helt tegnspråklige og noen hørselshemmede helt talespråklige. Det er derfor nødvendig å sikre god tilrettelegging og like rettigheter for tegnspråklige, tospråklige og talespråklige hørselshemmede.

Videre har vi valgt å gi noen korte kommentarer til enkelte av kapitlene og noen av utvalgets forslag til tiltak.

Kapittel 9 – Menneskerettigheter og internasjonal rett

Unge funksjonshemmede mener utvalget har en grundig situasjonsbeskrivelse og vurdering av de menneskerettslige forpliktelsene som støtter opp under norsk tegnspråk. Eksempelvis at barnekonvensjonen inneholder formuleringer som gjør at tegnspråk og døvekultur kan falle inn under kulturell identitet som utdanningen til barnet skal ta sikte på å utvikle respekt for. Videre belyser utvalget kompleksiteten som både døve og hørselshemmede barn i hørende familier og tegnspråklige foreldre med hørende barn står i når det gjelder språklig

og kulturell tilknytning. Det å finne en balanse mellom respekt for tegnspråket og den tegnspråklige kulturen og den talespråklige kulturen kan være utfordrende, men utvalget mener at en dobbel tilknytning, både språklig og kulturelt, er både mulig og ønskelig. I forlengelsen av dette peker utvalget på at det er viktig at foreldre til døve og hørselshemmede barn får god og kunnskapsbasert informasjon om alle alternativer for sine barns språklige utvikling og innlæring, herunder en tydeliggjøring at tegnspråk og talespråk ikke utelukker hverandre.

Unge funksjonshemmede støtter utvalgets forslag til tiltak tilhørende kapittel 9.

Kapittel 13 - Tegnspråk i grunnskolen og videregående opplæring

Unge funksjonshemmede støtter utvalgets forslag til tiltak tilhørende kapittel 13, herunder strategi 2: Styrke dagens organisering av grunnskoletilbudet. For tegnspråklige elever er det viktig med gode tegnspråklige miljøer, både faglig og sosialt. Nærskoleprinsippet er et viktig prinsipp og for elever som velger opplæring i og på tegnspråk ved sin nærscole er det nødvendig med god tilrettelegging og at et likestilt opplæringstilbud sikres gjennom styrkede kompetansemiljøer og en styrking av Statped og Statped sine tilbud. Samtidig mener Unge funksjonshemmede at enkelte elevgrupper har stor fordel av å kunne velge opplæring i og på tegnspråk ved en knutepunktskole. For elever i grunnskolen, og spesielt i øvre grunnskole, er retten til medvirkning viktig slik at eleven selv får mulighet til å medvirke i valget om opplæring ved en tegnspråklig skole eller opplæring på nærscole/interkommunal samlokalisering.

I videregående opplæring er elevens valg- og medvirkningsmuligheter større, men for å sikre et likestilt opplæringstilbud er det avgjørende at de tegnspråklige tilbudene styrkes. Unge funksjonshemmede støtter utvalgets vurdering om at det videregående opplæringstilbudet for døve og hørselshemmede elever må styrkes. Dette for å sikre at flere fullfører videregående opplæring for deretter å kunne komme ut i arbeidslivet eller begynne på høyere utdanning. Vår erfaring er at døve og hørselshemmede ofte ekskluderes fra det sosiale miljøet på skolen, slik som i friminutter, fordi man ikke klarer å følge samtalen mellom de andre elevene. Det å være inkludert i et klassemiljø handler om mer enn fysisk tilstedeværelse, og for døve og hørselshemmede elever kan god integrering være å kunne ta del i hele skolehverdagen på lik linje med sine medelever enten ved en tegnspråklig skole eller ved en skole særskilt tilrettelagt for hørselshemmede.

Unge funksjonshemmede er også enige med utvalget i at rettighetene for tegnspråkopplæring for barn og søsken til hørselshemmede og døve vil være positivt. I tråd med utvalgets beskrivelse mener Unge funksjonshemmede at dette kan bidra til å styrke norsk tegnspråk. I tillegg vil det sikre like rettigheter mellom språklige minoriteter, ved at rettighetene for språkopplæring i norsk tegnspråk likestilles med rettighetene for språkopplæring i samisk og kvensk.

Kapittel 16 - Tegnspråk i høyere utdanning

Effekten av høyere utdanning for sysselsetting er betydelig høyere for funksjonshemmede enn for befolkningen for øvrig, samtidig som andelen funksjonshemmede som tar høyere utdanning er lavere enn blant befolkningen ellers¹. Dette stemmer overens med utvalgets

¹ [Høyere utdanning får folk med funksjonshemning ut i arbeid \(forskning.no\)](https://forskning.no/hoyere-utdanning-far-folk-med-funksjonshemning-ut-i-arbeid)

beskrivelse av døve og hørselshemmede i høyere utdanning. Unge funksjonshemmede vet at mangelen på tilrettelegging er en av hovedutfordringene når det gjelder å ta og fullføre høyrere utdanning. Det å sikre at døve og hørselshemmede får tilstrekkelig tilrettelegging vil være helt avgjørende for å bidra til at flere får oppfylt retten til høyere utdanning.

Unge funksjonshemmede er tydelige på at tilretteleggingen må sikres i alle ledd av utdanningen, herunder i praksis. Vi vet at det døve og hørselshemmede studenter møtes med fordommer om at de ikke kan ta enkelte utdanninger fordi de ikke kan være i praksis, når faktum er at med tilgang til tolk eller med enkel tilrettelegging er dette uproblematisk. Videre er det variasjon i hvilke læremidler og undervisningsformer som brukes ved landets universiteter og høyskoler. Det å sikre at læremidlene som brukes er universelt utformet, herunder teksten, er avgjørende for at alle studenter skal kunne benytte seg av læremidlene. Dersom undervisningen filmes og opptak publiseres på universitetets plattformer må disse være teksten slik at alle studentene har lik tilgang på alt materiell som publiseres.

For å sikre like muligheter til å ta og fullføre høyere utdanning er det nødvendig med gode og forutsigbare ordninger for studenter med behov for tegnspråk- og skriveol, herunder en utvidelse av tolketjenesten slik at etterspørselen for tolker på ettermiddag, kveldstid og i helger dekkes. Kun ved en tolketjeneste som dekker alle deler av studenttilværelsen vil døve og hørselshemmede studenter være likestilt med hørende studenter. Sikres ikke retten til tegnspråk- og skriveol i studierelaterte aktiviteter, som studiegrupper/kollokviegrupper, fadderuke, studieturer og aktiviteter i student- og linjeforeninger vil døve og hørselshemmede studenter bli ekskludert fra de sosiale fellesskapene. Flere av disse aktivitetene foregår på fritiden og på ettermiddag/kveldstid. Det å studere handler ikke kun om å kunne delta faglig, men det er også en dannelsesreise hvor det sosiale er et viktig aspekt ved studiehverdagen. Ekskludering fremmer ikke god psykisk helse og er ikke heldig med tanke på frafall i høyere utdanning.

Med bakgrunn i dette og utvalgets beskrivelse og vurderinger støtter Unge funksjonshemmede utvalgets forslag tilhørende kapittel 16. Vi anser også forslaget om å gjøre universiteter og høyskoler mer tilgjengelige for tegnspråklige blant annet ved at universitetet og høyskolen tar ansvar for koordinering av tolketjenesten som et godt tiltak og mener, i likhet med utvalget, at en slik innretning vil medføre økt forutsigbarhet for studentene og et større fagmiljø for tolkene.

Kapittel 20 – Tolkning til og fra norsk tegnspråk

Unge funksjonshemmede mener utvalget foreslår gode tiltak for å forbedre kompetansen i tolketjenesten. Samtidig savner Unge funksjonshemmede forslag til tiltak som kan medføre en uttalt styrking av tolketjenesten. Tilgangen på tegnspråk- og skriveol er en stor utfordring, og i 2022 stod hele 10 300 oppdrag udekket. For ungdom og unge voksne med behov for tegnspråk- og skriveol er mangelen på tolker et demokratisk problem. Ungdom og unge voksne med behov for tegnspråk- og skriveol har dårligere mulighet enn sine jevnaldrende til å delta på sosiale aktiviteter, fritidsaktiviteter, familieaktiviteter og studierelaterte aktiviteter.

Utfordringene med dagens tolketjeneste er, i Unge funksjonshemmedes øyne, todelt. Den ene utfordringen er innretningen på tolketjenesten, som en "ordinær 08-16-jobb", som medfører at tolkeoppdrag på kveldstid og i helger normalt sett ikke tildeles. Det er nødvendig

med en tolketjeneste som er innrettet slik at døve og hørselshemmede får dekket sine tolkebehov både i skole- og arbeidstid og på fritiden. Organiserte kultur- og fritidsaktiviteter, foreldremøter, familiesammenkomster og politiske møter foregår som regel på kveldstid og i helger, og for å sikre likestilling av døve og hørselshemmede er det nødvendig å utvide tolketjenesten. Unge funksjonshemmede viser til høringssvaret fra Norges Idrettsforbund (NIF) som peker på utfordringer med å få tolker til kortvarige oppdrag, slik som 1 time trening på kveldstid. NIF erfarer også at det er utfordringer med å få dekket tolkebehov ved utenlandsreise og ved internasjonale idrettsarrangementer. Utfordringene knyttes primært til hvem som har betalingsansvar for tolkene, om dette er NAV eller det enkelte særforbund i NIF. En utvidelse av tolketjenesten må sikre at behovet for tolk dekkes på alle livets områder.

Den andre utfordringen med dagens tolketjeneste er arbeids- og lønnsvilkårene til frilanstolkene. Utvalget peker på at frilanstolkene står for over 70% av tolketimene, og det er avgjørende at frilanstolkene er en del av tolketjenesten. Samtidig har frilanstolkene dårligere arbeids- og lønnsvilkår sammenliknet med andre språktolker, selv om norsk tegnspråk har fått styrket status gjennom språkloven. Oslo Economics og Proba publiserte i 2022 rapporten *Helhetlig gjennomgang av honorarsystemet for frilanstolker*, og de anbefaler en økning i honorarsatsene, økte tillegg for ugunstige arbeidstider og tiltak for å gjøre det mer attraktivt å ta kortvarige tolkeoppdrag. Unge funksjonshemmede er tydelige på at det er nødvendig med en helhetlig endring av innretningen på tolketjenesten og en bedring av arbeids- lønnsvilkårene til frilanstolkene for å sikre en god og forutsigbar tolketjeneste.

Unge funksjonshemmede mener at:

- Bevilgningen til ansettelse av tegnspråk- og skriveolker over statsbudsjettet må økes.
- Tolketjenesten må utvides til å bli en turnusordning slik at behovet for tegnspråk- og skriveolker på kveldstid og helger dekkes.
- Studenter og elever med behov for tegnspråk- og skriveolker må få dekket sitt behov på en god og forutsigbar måte, slik at de får fullført sin utdanning.
- Foreldre med behov for tegnspråk- og skriveolker må sikres tilstrekkelig tolkeressurser for å kunne følge opp sine barn og foreldrerollen.

Med vennlig hilsen,

Ingvild Østli
Generalsekretær Unge funksjonshemmede

Ingrid Thunem
Styreleder Unge funksjonshemmede